

V letošní záplavě osmičkových výročí bychom neměli opomenout konec Velké války, tedy první světové války, historicky prvního skutečně globálního konfliktu, oficiálně ukončeném podepsáním příměří 11. listopadu 1918 v Compiégne ve Francii. První světová válka bývá často v komentářích neprávem opomíjena, dlící ve stínu své o jednadvacet mladší „sestry“. Představuje ovšem co do důsledků a rozsáhlých změn historickou událost, významem s druhou světovou válkou minimálně srovnatelnou. A koneckonců, druhou světovou válku nelze bez první pochopit stejně tak, jako s odstupem času nelze v důsledcích první světové války nevidět obsaženu válku druhou.

První světová válka je pro Čechy důležité téma hlavně z toho důvodu, že ve svých důsledcích znamená zrod novodobého českého státu, samostatné republiky. To je téma bezpochyby důležité, ale v celosti tvoří pouhou součást mozaiky vztahů a procesů, které byly koncem Velké války katalyzovány, či přímo způsobeny. První světová válka byla historiograficky poměrně přesně a solidně zpracována, pojďme si připomenout nikoli válečné události, ale právě ony zásadní i fatální změny, ke kterým po listopadu 1918 dochází.

Globální konflikt

Ještě nikdy předtím národy světa nebyly konfrontovány s takovým typem války, který by bezprostředně dotýkal i těch států, které nebyly do přímo války zapojeny. Velká válka se stala skutečně světovým konfliktem hlavně v tom smyslu, že globalizovala problémy, které byly příčinami a předměty bojů samotných.

Na rozdíl od velkých konfliktů minulosti (typu třicetileté války, nebo válek napoleonských), přestal mít civilista jistotu bezpečí i v časech, kdy zrovna neprobíhalo tažení žádné z armád. Rozlišovat mezi obdobím střetů a klidu zbraní přestalo mít smysl.

Veškeré tehdy dosavadní regulérní konflikty (nepočítaje křížové výpravy proti pohanům) se na evropské půdě vedly pod prapory obrany, restaurace, zachování určitého statu quo, nebo boje za vlastní hegemonii. První světová válka se stala bojem za zásadní přeměnu světa a nastolení celosvětového řádu. Imperialistické výboje Velké Británie, Německa, Nizozemí a dalších států v 19. století, které nebyly ničím jiným, než obrozenou formou středověkého světského a církevního univerzalizmu nakonec vedly k logickému vyústění tohoto střetu na půdě Evropy. Ten ovšem znamenal značné vyčerpání sil a politického potenciálu starých evropských imperialistických struktur, což připravilo pozici nástupu třetí síly – Spojených států amerických.

USA hrály zásadní úlohu při přestavbě poválečného světa a do její podoby promítly směs idealistických politických vizí a reálnopolitik – a to tak, že apel na dodržování hodnotových vizí a jejich aplikaci v mezinárodní politice (wilsoniánství), svázal na určitý čas mocenský potenciál Evropy (Versailleský systém, reparace, Spojené národy), což ve skutečnosti podpořilo ještě větší vzestup Ameriky. Do jisté míry dodnes platí: americká idealistická zahraniční politika a globalistické misie ve světě = národní zájem USA, protože upevňování pozice sebe sama coby světového hegemona.

Smrt jednotlivce, totalitarizace války

Dalším jevem, který s sebou první světová válka přinesla, je totální mobilizace lidských zdrojů a ztráta jakékoli hodnoty člověka coby bojovníka jako živé a myslící bytosti, jež vede válku ve jménu ideálu, obrany vlasti a jehož vlastnosti a charakterové rysy (smělost, odvaha) mohou hrát v boji zásadní i rozhodující roli. Velká válka jako vyvrcholení procesů automatizace a mechanizace znamená definitivní ústup „bojovníka“, je koncem éry rytířskosti, pandurů, husarů, vytrácí se duch Sobieského, Suvorova, Laudona i prince Savojského.

Vojevůdce 10., stejně jako 18. století mohl zvrátit nepříznivý stav, nebo překonat značnou převahu nepřítele disciplinovaností pěších jednotek, smělymi údery jízdy na křídlech a lepší znalostí terénu, jíž dovedl využít ve svůj prospěch. První světová válka se nese ve znamení gigantických materiálových bitev bez vítěze. Materiální převaha se stává zásadní. Jedinec v regulérním boji pozbývá v konfrontaci s tisíciliberními děly, yperitem a těžkými kulomety, které znamenají schopnost malého počtu dobře opevněných bojovníků likvidovat celé nepřátelské pluky jakoukoli šanci. Od 10. do 19. století prodělávaly armády svůj technologický rozvoj úměrně technologickému rozvoji společnosti. Přesto je nepoměrně menší rozdíl v charakteru boje mezi bitvou na Lechu a napoleonskými válkami, než mezi bitvou u Sadové a první světovou válkou.

Ernst Jünger si ve své knize „*Der Arbeiter*“ všímá, že „*jedinec – produkt osvícenecké filosofie – ustupuje své místo uniformizovaným masám.*“ Stroj získal nad člověkem definitivně převahu. Bitva u Verdunu, kdy byly tisíce vojáků postaveny na úroveň vystřeleným granátům a shozeným pumám, je neklamným potvrzením konce jedné éry. A jak by ihned dodali představitelé frankfurtské školy, od moderny, ve formě mechanizace lidského života a jeho degradace na ryze materiální úroveň a výklad jeho „*smyslu*“ na bázi výnosnosti a zisku, je jen krůček ke Gulagu a nacistickým koncentrákům...

Změny v mezinárodním řádu

Do roku 1918 ještě nikdy svět nebyl svědkem tak razantní a zásadní proměny mezinárodní situace, naplánované shora a přijaté navíc bez ohledu na poražené státy. Vídeňský mírový kongres v roce 1815 jednal o poválečném uspořádání Evropy a jedním z jednajících států byla i poražená Francie, zastupovaná ministrem Taylleyrandem. V porovnání s tím, na poválečné Versailleské konferenci poražené státy zastoupeny nejsou. Bez jednání s nimi jsou jim vnuceny ponižující podmínky míru (Trianon, rozpuštění Reichswehru, reparace), které rozpory do budoucna paradoxně ještě více prohloubí a stanou se jednou z příčin světového konfliktu pořadové číslo 2.

Ruská historička Natalie Naročnická považuje Versailleskou konferenci za mistrovský kousek anglosaské geopolitiky, která již od druhé poloviny 19. století sledovala především cíl vlastní převahy na evropském kontinentu – oslabením dvou klíčových kontinentálních mocností – totiž Německa a carského Ruska.

Ve shodě s metafyzickými atlantickými vizemi H. Mackindera a N. Spykemana směřovala

politika anglosaských mocností právě proti těmto dvěma státům, ačkoli tehdejší Rusko a například Velká Británie byli spojenci. Ambivalentní politika západních mocností ve vztahu k „bílé“ kontrarevoluci, které ve chvíli, kdy se lámal chleba, nechaly ruské protibolševické síly osamocené a bez pomoci, podporuje spíše názor o tom, že cílem nebylo, aby jedna kontinentální mocnost porazila druhou a výrazně posílila, nýbrž aby se obě vyčerpaly ve vzájemném konfliktu, za střídavého přilívání do ohně třetí stranou. Dnes je prokázáno, že mnohé západní banky financovaly bolševickou revoluci, ale stejně tak západní mocnosti vyvíjely aktivitu formou protibolševické intervence.

Rusko bylo paralyzováno bolševickou revolucí, Německo Versailleským mírem. Do této situace přišla realizace Wilsonova „práva na sebeurčení“ – vytvořením nárazníkového pásma nezávislých států (Československo, Polsko, Maďarsko), došlo prakticky k rozpadu jakéhokoli ruského či německého vlivu ve střední Evropě a zároveň, jak dodává Naročnická, takto bylo do budoucna kalkulováno s nemožností německo-ruského sblížení vinou do budoucna předpokládaných sporů a tendencí, směřujících k „znovurozdělení Polska“ a vytyčení vzájemné hranice na polském území. Tento předpoklad se ovšem ukázal zčásti mylný ve chvíli, kdy frustrace z versailleského systému dovedla jak výmarské Německo, tak SSSR za jednací stůl v Rappalu.

Anglosaské mocnosti, nyní již reprezentované především Spojenými státy (které z první světové války vytěžily nejvíc za současného investování naprostého minima ze své strany), tak zasely sémě své nastupující mocenské pozice ve střední a západní Evropě. Německo a Francie se staly druhořadými mocnostmi, zatímco vytvořením SHS došlo k paralyzaci srbského potenciálu proněmeckými Chorvaty a makedonskými nacionalisty. Versailleský systém a Společnost národů byly oficiálně prezentovány jako nový řád, založený na ideálech demokracie a humanity, ve skutečnosti šlo o realizaci hlubokého a promyšleného geopolitického plánu. Předmětem mezinárodních vztahů již neměla být moc a subjektem národní státy. Stalo se příznačné vyžadovat dodržování tohoto úzu po ostatních státech a vlastní mocenskou politiku a národní zájem balit do idealistických, až mesiášských výrazů. Hle- Pax Americana.